

JAK MINIMALIZOVAT DOPAD PANIKY SPOJENÉ S „MODROU VELRYBOU“ V PROSTŘEDÍ ŠKOLY - JAK S TÍMTO HOAXEM KONKRÉTNĚ PRACOVAT VE TŘÍDĚ (ALE I DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ)

Kamil KOPECKÝ

V posledních dnech se na nás v souvislosti s hoaxem a mediální panikou spojenou s fenoménem modrá velryba obrátilo velké množství škol, jejichž žáci začali hru napodobovat. S většinou jsme již individuálně probrali postup, jak mají s dětmi o fenoménu hovořit, pro ostatní jsme připravili krátkou instruktáž, jak s dětmi problém rozebrat - a to především v situaci, kdy se ve škole již vyskytuje a děti jej napodobují. Obecné zásady pro realizaci preventivních opatření jsme již vysvětlili zde, nyní se zaměříme na konkrétní možnosti, které v této oblasti mohou učitelé a rodiče podniknout.

Na úvod je třeba říci, že u klasického hoaxu dochází ke smíchání pravdivých a nepravdivých informace zcela běžně, nepravdivé informace totiž umožňují, aby se hoax rychleji šířil internetem (negativní a bulvárně atraktivní informace - vražda, sex, drogy - se šíří internetem velmi rychle). Příkladem je třeba hoax „[obří pavouci z Iráku](#)“ - hoax (a jeho mutace) doplněný o sugestivní fotografii velkého pavouka tvrdí, že v Iráku existují obří pavouci (camel spiders), kteří útočí na vojáky, v noci se vplíží do stanu, člověka znehybní jedem a ráno se voják probudí s ohlodanými končetinami. Samozřejmě jde o kombinaci pravdy a lži - pravda - pavouci existují, ale útočí maximálně na hmyz, hada nebo myš. Lživá část hoaxu představují informace o útocích na člověka a ohlodaných

končetinách. Detailně si o tomto hoaxu můžete přečíst i [zde](#).

U hoaxu - challenge (výzvy) modrá velryba je to podobné - **původně pravdivý příběh o existenci sebevražedných skupin v Rusku, existující návody a způsoby manipulace uživatelů těchto skupin - je obalen velkým množstvím nepravdivých informací o sebevraždách 150 dětí a neprokázaných souvislostech, které fenoménu dodávají váhu.**

Pokud chcete fenomén „modré velryby“ (plejtváka obrovského) probírat v hodinách s žáky, **musíte je pod vaším vedením nechat oloupat jednotlivé nepravdivé slupky a odhalit fenomén na dřevě. Děti tak zbavíte pochybností a strachu, který s sebou fenomén nese.** Ideálním startem aktivity je zeptat se dětí:

Víte, odkud se vlastně vzal název modrá velryba?

Děti vám pravděpodobně odpoví, že je to proto, že velryby páchají hromadně sebevraždy. Což je však nesmysl. Dětem musíte vysvětlit, že velryby na mělčinách umírají z úplně jiných důvodů. Zeptejte se dětí, jak se v moři orientují velryby a delfíni? Odpověď je echolokací (zvukových vln) s podporou magnetických polí. Navíc se často pohybují v hejnech - plují za vedoucí samicí, která je vede. Jenže někdy echolokace selže, zvuk se odrazí třeba od vlny, od bahna, velké vrstvy písku, odraz se změní také vlivem přílivu a odlivu, dojde ke změně magnetického pole nebo velryba prostě onemocní - a dostane se na mělčinu. Často jak vedoucí samice, tak i zbytek hejna Z mělčiny se pak už sama nedostane - její hmotnost je příliš velká, voda ji nenadnáší, na vzduchu se dusí (stlačují se jim plíce). Moře navíc vyplavuje i mrtvé kusy. ***Velryby (plejtváci, delfíni a další kytovnci) jednoduše sebevraždy nepáchají, je to nesmysl, kterému jste uvěřili.***

Děti najednou pochopí, že asi ne vše, co se o fenoménu dozvěděly prostřednictvím internetu, bude pravda. Učitel pak může pokračovat. Nabízí se začít tím, že dětem vysvětlíte, že celá věc vznikla v Rusku, přičemž se můžete zeptat: **Děti, co víte o Rusku?** Postupně můžete přejít k třeba k tomu, že v Rusku je nízká průměrná mzda (500 dolarů na osobu, což je asi 12 000 korun měsíčně), že v Rusku zemře přes půl milionů lidí ročně na následky pití alkoholu, v Rusku je velké množství vražd (11,2 na 100 000 obyvatel v roce 2016, v ČR 1,5 na 100 000 obyvatel v roce 2015), velká korupce, velké množství nefunkčních rodin, kriminalita apod. A v tomto prostředí žijí děti – úplně stejně, jako v České republice. Tyto děti mají velké problémy – často nezažívají lásku, porozumění, mají velmi těžký život, často žijí na ulici. A tyto děti se snaží své problémy řešit právě tím, že se sebepoškozují nebo si třeba i sáhnou na život. Právě tyto děti chodí na internet a sdružují se do různých diskusních skupin... a tady se začal probouzet příběh o modré velrybě.

Téma můžeme zjednodušit, oprostít je od detailů, dá se začít např. takto:

Děti, máte rády horory? Bojíte se rády? Který horor máte rády? A víte o nějakých místech na internetu, kde se dají najít třeba nějaké strašidelné informace?

Úplně stejně, jako máte rády horory vy, je mají rády i děti v Rusku, které se sdružují do různých diskusních skupin. A protože horory jsou úzce spojeny s tématem vražd i sebevražd, tak tyto skupiny navštěvují i děti, které o sebevraždě přemýšlejí. Do jedné takové skupiny přišla i dívka jménem Irina „Rina“ Palenková, která se rozhodla spáchat sebevraždu (už dříve, než do skupiny přišla, právě z těch důvodů, které jsme si vysvětlili) a těsně před tím zveřejnila na internetu svou fotografii. A administrátory této diskusní skupiny napadlo, že by mohli tento příběh využít k tomu, aby do skupin nalákali další uživatele a aby na tom celém vydělali...

Děti, jak se vlastně dá vydělat na internetu? Jak vydělává Facebook? Jak si vydělávají youtuberi?

Děti vám správně odpoví, že reklamou, reklamními bannery, reklamou na Facebooku nebo třeba YouTube. A toto právě udělali administrátoři v Rusku - chtěli vydělat, chtěli do skupin nalákat další děti, které budou klikat na reklamu a které jim budou vydělávat peníze. A proto vytvořili seznam fiktivních úkolů - tzv. challenge - které měli uživatelé internetu plnit. Pokud jste se rozhodli úkoly plnit, tak jste samozřejmě museli do tzv. hashtagu napsat název té dané diskusní skupiny a tím jste vlastně pomohli administrátorům vydělávat peníze, protože rostl počet lidí, které se do skupin začal přihlašovat.

Úkoly byly nejdříve úplně nevinné, postupně však byly stále nebezpečnější, schválně, proč asi? Proč by někdo vymýšlel, abyste dělali něco nebezpečného?

Děti budou spekulovat a nabídnou různá řešení, jako učitelé jim ale vysvětlíte, že informace obsahující negativní obsah, třeba o ubližování (fotky, videa), se šíří internetem daleko rychleji, osloví více lidí, kteří si budou chtít tuto věc vyzkoušet, a zvýší tak zisk administrátorů vydělávajících na reklamě. **Kdokoli se tak do výzvy modrá velryba zapojí a napíše na svůj profil příslušné „startovací slovo“ (hashtag), tak se vlastně nechá nachytat na reklamu a přímo či nepřímo posílá peníze těm, kteří skupiny pod těmito názvy vytvářejí. Protože jim zvyšuje zisk - počet uživatelů, reklamní dosah. A tak vlastně zvyšuje počet dětí, které se také nechají nachytat.**

Děti se určitě zeptají na různé informace, třeba na to, že na internetu je ale napsáno, že modrou velrybu hrálo hodně dětí, které nakonec spáchaly sebevraždu. Zeptejte se jednoduše:

Kde jste to četli? Kde jste to viděli?

Děti vám uvedou konkrétní názvy portálů, jména youtuberů apod.

Vy jim jednoduše vysvětlíte - **úplně stejně jako administrátoři skupin na sociálních sítích chtějí vydělat i ostatní - třeba bulvární portály nebo youtubeři**. Čím více lidí je čte a sleduje, tím více peněz z reklamy mají. Proto jednoduše začnou lhát, začnou si vymýšlet, začnou spekulovat, přidají si k informacím něco navíc, něco šokujícího, co umožní, aby se informace rozšířila k většímu množství lidí. **Jednoduše vám lžou, abyste si jejich texty přečetli, nebo se třeba podívali na jejich videa**. Je to stejné, jako s těmi pavouky z Iráku.

Děti se mohou ptát i na tzv. kurátory, pokud se totiž do již výzvy zapojily, mohly být kurátorem skutečně kontaktovány. Pokud toto nastalo, tak můžete postupovat třeba takto:

Děti, jakým jazykem vám kurátor psal?

Děti odpoví, že česky nebo slovensky. Jako pedagogové se pak zeptáte:

Ale jak je to možné? Jak je možné, že vám psali česky? Když k nám modrá velryba přišla z Ruska? Kdo to tedy vlastně je?

Děti budou přemýšlet, spekulovat o tom, že jsou třeba kurátoři napojeni na osoby z Ruska apod. Vysvětlíte jim, že kurátor může být kdokoli - třeba jejich kamarád, spolužák, sousedka, kdokoli na internetu viděl jejich hashtag (startovací slovo). A rozhodl se je postrašit. Využívá toho, že je anonymní, nevíte, kdo ve skutečně je. V tom je jeho síla, proto má nad vámi moc. **Nic z toho, co kurátoři tvrdí (že třeba ublíží vaší rodině), není pravda, je to strašení, kurátor se baví na váš účet právě tím, že se bojíte, že reagujete, že plníte příkazy. Chcete, aby se na váš účet bavil anonymně třeba váš spolužák?**

Pokud by snad nějaké dítě zkoušelo být kurátorem, vysvětlíte, že je to v České republice trestné a mohlo by být potrestáno jak dítě, tak i jeho rodič. A pokud to zkouší, ať toho nechá, že je to nesmysl.

Žáci mohou dále argumentovat tím, že ale na Facebooku, Instagramu nebo kdekoli jinde viděly skupiny s názvem modrá velryba, a proto to tady je. Vysvětlete jim, že původní skupiny už byly dávno zablokovány a smazány a někteří tvůrci těchto skupin byli dokonce odsouzeni k trestu odnětí svobody. A to, co vidí na Facebooku, vytvořili sami Češi – jiné děti, ale i dospělí, aby se pobavili, aby ostatní vyděsili a třeba na tom i vydělali.

Stejně tak můžete odmaskovat lež i v dalších částech hoaxu, třeba spekulace o tom, že v Čechách spáchaly kvůli modré velrybě sebevraždu dvě holčičky apod. Opět jim vysvětlíte, že toto napsali novináři právě proto, aby lidé jejich články četli a aby jim tak rostl zisk.

Na závěr s dětmi shrňte fakta – pomocí otázek nebo brainstormingu, vypíchněte to nejdůležitější: **je to hoax (míchá pravdu a lež), je hloupost ho zkoušet, protože jen vydělává peníze jiným a zbytečně nás straší, kdykoli můžeme přestat, protože kurátor je vlastně jen strašidlo, bubák.**

Lekci musíte zakončit pozitivně, zeptejte se dětí, jestli znají nějaké další hoaxy, třeba o vajíčku uvařeném mobilním telefonem, o tom, že v nouzi máte zadat PIN k bankomatu obráceně, že když vás bodne včela, tak si máte posypat ránu hlínou apod. Následovat pak mohou další preventivní aktivity z oblasti rizikového chování na internetu.

Držím palce!

Pro E-Bezpečí
dr. Kamil Kopecký